

BELANGRIJKSTE UITDAGINGEN

Het recht op onderwijs omvormen van een **ideaal tot een tastbare werkelijkheid** is een niet te onderschatten uitdaging. Volgens UNESCO moet de aandacht in de eerste plaats gaan naar de behoeften van zij die arm zijn, zij die uitgesloten zijn en zij die in de rand van de samenleving leven.

Het veiligstellen van gelijke onderwijskansen voor iedereen in wetten en in werkelijkheid

Het fundamentele principe van gelijke onderwijskansen, vastgelegd in het Oprichtingsverdrag van UNESCO, wordt verwoord in UNESCO's *Verdrag en Aanbeveling tegen Discriminatie in het Onderwijs*, en het *Verdrag over Technisch en Beroepsonderwijs*.

Maar, zoals de resultaten van de Zevende Raadpleging van de Lidstaten over de implementatie van UNESCO's Verdrag en Aanbeveling aantonen, vormt het veiligstellen van *de facto* gelijke onderwijskansen een niet aflatende uitdaging voor de Lidstaten. UNESCO legt daarom vooral de nadruk op nationale acties voor het realiseren van universele toegang tot kwaliteitsonderwijs voor iedereen, zonder discriminatie of uitsluiting. Positieve maatregelen en affirmatieve actie zijn nodig om ongelijkheden op het vlak van onderwijskansen weg te werken. Rechtvaardigheid, kwaliteit en financiering zijn de belangrijkste domeinen voor het bevorderen van EFA.

Ongelijkheden en onrechtvaardigheden in het onderwijs wegwerken

De verdragen en aanbevelingen van UNESCO op het vlak van onderwijs hebben ook betrekking op impliciete aspecten van het recht op onderwijs. Ze bieden een basis voor regelgevend optreden voor het wegwerken van bestaande ongelijkheden en onrechtvaardigheden in het onderwijs en het bereiken van diegenen die door de mazen van het net vallen. Zoals de hoger vermelde Algemene Toelichting 13 bij Artikel 13 stelt, moet het onderwijs *"toegankelijk zijn voor iedereen, in het bijzonder voor de meest kwetsbare groepen, in wetten en in werkelijkheid"*.

Het recht op onderwijs van culturele, etnische en linguïstische minderheden, van inheemse bevolkingsgroepen, van meisjes, vrouwen en verschillende kwetsbare groepen, van bevolkingsgroepen op het platteland en in afgelegen gebieden, nomaden, arbeidsmigranten en vluchtelingen, gehandicapten en mensen die sociaal en economisch in de rand van de samenleving vertoeven, in het bijzonder kinderen uit arme gezinnen, moet gerespecteerd worden. Daarbij moet de nood aan rechtvaardigheid, inclusie en sociale cohesie in de huidige samenlevingen erkend worden.

Voldoen aan kwaliteitseisen en valoriseren van het lerarenberoep

Om kwaliteitsvol basisonderwijs tot een recht van iedereen te maken, moet het regelgevend optreden van UNESCO volgens het *Verdrag tegen Discriminatie in het Onderwijs* nog intenser worden. Regeringen moeten ervoor zorgen dat de kwaliteit in zowel private als door de overheid gesubsidieerde scholen verbetert, in overeenstemming met UNESCO's *Aanbeveling inzake het Statuut van Leerkrachten* (1966), met volledige inachtneming van de internationale normen voor het lerarenberoep.

Verstrekken van gratis basisonderwijs: voldoen aan internationale verplichtingen

In veel ontwikkelingslanden, vooral in Zuidoost-Azië en in Afrika, is universeel gratis basisonderwijs nog lang geen realiteit. Er moet voor gepleit worden dat Staten hun rechtstreekse en fundamentele verplichting tot het verstrekken van gratis basisonderwijs voor iedereen nakomen. Het belang hiervan wordt ook benadrukt door de eerder genoemde Gezamenlijke Expertisegroep.

Moderniseren van de nationale wetgeving

Om de wettelijke grondslagen van het recht op onderwijs te versterken, erkent UNESCO het belang van de nationale wetgeving voor de strategische EFA doelstelling. Om die reden biedt de Organisatie technische steun bij grondwettelijke hervormingen en bij het moderniseren en uitbouwen van de nationale wetgeving op het vlak van onderwijs, met name wat betreft het recht op onderwijs, en stelt ze haar ervaring en expertise ter beschikking van de Lidstaten.

Financiering van het onderwijs: Ontwikkelen van een regelgevend kader

Investeren in onderwijs is de beste investering die een land kan doen. Gezien de verplichting om met de beschikbare middelen EFA te realiseren, kan een regelgevend kader nuttig zijn voor een duurzame toekenning en verdeling van de middelen op nationaal niveau. In dat opzicht bieden de bestaande grondwettelijke en regelgevende bepalingen over de financiering van het onderwijs in verscheidene landen praktische voorbeelden.

Maatschappelijke interesse voor onderwijs blijvend aanwakkeren

Het is belangrijk de maatschappelijke interesse voor het onderwijs levend te houden en Lidstaten en nieuwe verstrekkers van onderwijs te betrekken in een dialoog waarin het onderwijs wordt voorgesteld als een maatschappelijk goed.

VOOR MEER INFORMATIE

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

UNESCO@vlaanderen

UNESCO Platform Vlaanderen vzw

Farasijnstraat 32
8670 Koksijde
België

Tel / Fax +32 (0)58 51 44 79

Website : www.unesco-vlaanderen.be
E-mail : info@unesco-vlaanderen.be

UNESCO

Education Sector
Division for the Promotion of Basic Education
Section for the Promotion of Rights & Values in Education
7, place de Fontenay
75252 Paris 07SP
France

Website : www.unesco.org/education
E-mail : r.moumne@unesco.org

© UNESCO 2008
(ED-2008/WS/7) CLD-3309.8

© UNESCO Platform Vlaanderen vzw 2009
D/2009/9546/2

Organisatie
van de Verenigde Naties
voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

HET RECHT OP ONDERWIJS

De realisatie van het recht op onderwijs is een grote uitdaging en een **integraal** onderdeel van UNESCO's opdracht om *"volledige en gelijke onderwijskansen voor iedereen"* te verzekeren. Wereldwijd genieten immers nog steeds miljoenen kinderen en volwassenen geen basisonderwijs.

EEN INTERNATIONAAL ERKEND FUNDAMENTEEL MENSENRECHT

Het Recht op Onderwijs is vastgelegd in een aantal internationale documenten:

► Het recht op onderwijs in de verschillende niveaus van het onderwijs ligt vervat in het *UNESCO Verdrag tot Bestrijding van Discriminatie in het Onderwijs* (1960), dat uitgebreid handelt over het recht op onderwijs en beschouwd wordt door de Uitvoerende Raad van UNESCO als een van de pijlers van het bewerkstellingen van 'Onderwijs voor Allen' - Education for All (EFA).

Verschiedene aspecten van het recht op onderwijs worden verder uitgewerkt in een aantal andere conventies en aanbevelingen van UNESCO, waaronder het *Verdrag inzake Technisch- en Beroepsonderwijs* (1989).

► In de verdragen van de **Verenigde Naties** over mensenrechten:

Artikel 13 van het *Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten* (1966) put grotendeels uit het *UNESCO Verdrag tot Bestrijding van Discriminatie in het Onderwijs*, en bevat een uitgebreid artikel over het recht op onderwijs.

Algemene Toelichting 13 bij het Artikel 13, uitgewerkt door de VN-commissie voor Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR) in samenwerking met UNESCO, verduidelijkt de omvang en de aard van het recht op onderwijs.

Specifieke aspecten van het recht op onderwijs worden uitgewerkt in:

- het *Verdrag inzake de Rechten van het Kind* (1989), artikels 28-30,
- het *Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen* (1979), artikel 10,
- het *Internationaal Verdrag ter Bescherming van de Rechten van Alle Arbeidsmigranten en hun Gezinsleden* (1990), artikels 12, 30 en 45,
- het *Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap* (2006), artikel 24.

BELANGRIJKSTE BEPALINGEN

Het recht op onderwijs is een basisrecht: een mensenrecht dat onmisbaar is voor de uitoefening van andere mensenrechten.

Zowel het individu als de samenleving in haar geheel hebben er baat bij. Immers, het doel van onderwijs is "de kinderen van de wereld voor te bereiden op de verantwoordelijkheden die vrijheid met zich meebrengt" zoals te lezen is in UNESCO's Oprichtingsverdrag. Het stelt individuen in staat hun persoonlijkheid ten volle te ontwikkelen en effectief deel te nemen aan een vrije samenleving door het verwerven van kennis, menselijke waarden en vaardigheden. Het recht op onderwijs is nauw verwant aan het recht op ontwikkeling en is een krachtig instrument in de armoedebestrijding.

INTERNATIONALE VERPLICHTINGEN

Het recht op onderwijs, net als alle andere mensenrechten, legt Staten drie soorten verplichtingen op: de verplichting tot het respecteren, tot het beschermen en tot het realiseren van het recht op onderwijs.

De verplichting om het recht op onderwijs te realiseren impliceert dan weer de plicht de nodige faciliteiten ter beschikking te stellen. De verplichtingen van de Staat gelden ook in het geval van onderwijs ingericht door andere personen dan de staat.

► De belangrijkste bepalingen zijn:

- Verplichte en kosteloze universele toegang tot het primair onderwijs voor iedereen;
- Toegang voor iedereen tot het secundair onderwijs in zijn verschillende vormen, waarbij inbegrepen het secundair technisch onderwijs en het beroepsonderwijs, door middel van alle passende maatregelen en in het bijzonder door de geleidelijke invoering van kosteloos onderwijs;
- Toegang tot hoger onderwijs op basis van bekwaamheid;
- Kansen tot voortgezet onderwijs, alfabetiseringsprogramma's en levenslang leren;
- Internationale minimumnormen inzake de kwaliteit van het onderwijs en het lerarenberoep.

Verdragen en conventies zijn bindend voor de Staten die partij zijn bij die verdragen en conventies. De Staten moeten deze rechten en verplichtingen opnemen in hun nationale wetgeving.

Aanbevelingen zijn niet bindend. Toch weerspiegelen ze politieke engagementen van Lidstaten en hebben ze moreel gezag. Er wordt van de regeringen verwacht dat ze de aanbevelingen opnemen in hun nationale wetgeving.

CONTROLE EN OPVOLGING VAN DE IMPLEMENTATIE VAN DE VERDRAGSRECHTELIJKE BEPALINGEN OVER HET RECHT OP ONDERWIJS

De realisatie van het recht op onderwijs is afhankelijk van een doeltreffende implementatie. De verplichtingen en politieke engagementen vervat in internationale documenten moeten hun weerslag vinden in beginselverklaringen en nationale wetgeving, en verder vertaald worden in beleidslijnen en programma's. De UNESCO-lidstaten hebben de verplichting aan de Organisatie verslag uit te brengen over de maatregelen die ze nemen om de verdragen en aanbevelingen van UNESCO te implementeren.

De **Commissie inzake Verdragen en Aanbevelingen (CR)**, een orgaan van de Uitvoerende Raad van UNESCO, onderzoekt de resultaten van periodieke rapportering van de Lidstaten aan UNESCO. De bestuursorganen van UNESCO – de Uitvoerende Raad en de Algemene Conferentie – geven gevolg aan beslissingen die er werden geformuleerd.

Zoals bij de Verenigde Naties ligt de focus van deze opvolging op de universele ratificering van de verdragen en op de universele toepassing van de verdragen en aanbevelingen.

► UNESCO's ervaring in deze controle en opvolging leert dat vooral Lidstaten die tot de groep van ontwikkelingslanden behoren niet de mogelijkheden of expertise hebben om over de implementatie naar behoren verslag uit te brengen. Het uitbouwen van opleidingsprogramma's ten behoeve van Nationale UNESCO Commissies zijn heel belangrijk voor het promoten van regelgevend optreden.

Bescherming en afdwingbaarheid van het recht op onderwijs in praktijk en in rechte

Door haar overlegprocedures en klachtenbehandeling onderzoekt de CR gevallen van schendingen van mensenrechten binnen de bevoegdheden van UNESCO. Het voeren van overleg en de behandeling van een groot aantal klachten door de CR hebben geleid tot een betere bescherming van het recht op onderwijs.

Wanneer het recht op onderwijs wordt geschonden, moet de burger zich kunnen richten tot een rechtbank of een bevoegde overheidscommissie. De rechtspraak speelt een fundamentele rol in de bescherming en in de feitelijke realisatie van het recht op onderwijs als een basisrecht. In verscheidene landen hebben rechtbanken het recht op onderwijs bevestigd en zijn er toonaangevende rechterlijke uitspraken.

Het recht op onderwijs wordt ook afgedwongen voor bevoegde overheidscommissies, nationale instellingen voor mensenrechten en ombudsdiensten.

Maatregelen ter promotie van het recht op onderwijs

Wettelijke en regelgevende bepalingen met betrekking tot het recht op onderwijs moeten alom bekendgemaakt worden, met nadruk op een doeltreffendere implementatie en inspanningen om de moeilijkheden waarmee Lidstaten te maken krijgen te overwinnen en obstakels uit de weg te ruimen.

► UNESCO promoot het recht op onderwijs op verschillende manieren, met name door:

- De verspreiding van normatieve teksten en het creëren van bewustwording;
- De revisie en analyse van grondwettelijke bepalingen en het versterken van de eigen grondbeginselen in de nationale wetgeving;
- Het geven van toelichting bij vragen over

wetgeving en beleid en het voeren en ondersteunen van studies en onderzoek over de verschillende aspecten ervan;

- Het beraadslagen met deskundigen, samenwerken met professionele instanties en de academische wereld, en het aanmoedigen van het publieke debat over de belangrijkste bepalingen;
- Het ontwikkelen van netwerken en samenwerkingsverbanden, waaronder UNESCO-leerstoelen voor het recht op onderwijs.

UNESCO's belangrijke rol en verantwoordelijkheid binnen de Verenigde Naties

Binnen het systeem van de Verenigde Naties heeft UNESCO een hoofdrol en een verantwoordelijkheid voor het recht op onderwijs.

De verdragsorganen van de Verenigde Naties gaan de implementatie na van de verdragen en conventies van de VN inzake mensenrechten. De samenwerking van UNESCO met deze organen betreft voornamelijk het recht op onderwijs.

De samenwerking tussen UNESCO en CESCR is van groot belang. Beide partijen zijn begaan met dezelfde zaken en hebben gemeenschappelijke doelstellingen wat betreft de controle op het recht op onderwijs. De twee instellingen willen elkaar aanvullen.

► De Gezamenlijke Expertisegroep UNESCO (CR)/ECOSOC (CESCR) met betrekking tot de controle op het recht op onderwijs, opgericht door de Uitvoerende Raad van UNESCO in 2001, heeft een vergaand mandaat om alle aspecten van het recht op onderwijs op te volgen en te controleren. De groep speelt een waardevolle rol door de werkmethodes en de controlemechanismen van CESCR en CR wederzijds te versterken en aldus de opvolging en controle doeltreffender te maken, met focus op EFA.